

ΠΡΟΣ: Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Τμήμα: Εικαστικών Τεχνών και Επιστημών της Τέχνης

Πρόταση εκπόνησης μεταδιδακτορικής έρευνας

ΕΠΙΘΕΤΟ: Κατσαρίδου

ΟΝΟΜΑ: Ηρώ

ΤΙΤΛΟΣ: Για μια κοινωνικά εμπλεκόμενη ιστορία της τέχνης: επιμελητικές πρακτικές σε εκθέσεις του Μουσείου Βυζαντινού Πολιτισμού (2017, 2021)

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: Αρετή Αδαμοπούλου, καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης από την Αναγέννηση μέχρι τον 20ό αιώνα

Ταυτότητα πρότασης

1. Ανασκόπηση ερευνητικής περιοχής

Η προτεινόμενη έρευνα εμπίπτει στο ευρύτερο πεδίο της ιστορίας της τέχνης. Ειδικότερα επιχειρεί να διερευνήσει έννοιες και πρακτικές που εισάγονται στη διεθνή βιβλιογραφία στο πεδίο της αποκαλούμενης κοινωνικά εμπλεκόμενης ιστορίας της τέχνης μέσα από τη διερεύνηση συγκεκριμένων εκθεσιακών παραδειγμάτων.

2. Αντικείμενο έρευνας και στόχοι

Η έρευνα εστιάζεται σε δύο περιοδικές εκθέσεις που παρουσιάστηκαν/παρουσιάζονται στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού (2017-8 και 2021-2). Μέσα από το κριτικό-αναστοχαστικό μοντέλο επιμελητικής πρακτικής εξετάζονται και αποτιμώνται πρακτικές και έννοιες που εντάσσονται στο πλαίσιο της εμπλεκόμενης ιστορίας της τέχνης.

3. Λέξεις κλειδιά

κοινωνικά εμπλεκόμενη ιστορία της τέχνης, επιμελητικές πρακτικές, αναστοχαστικό μοντέλο επιμέλειας

Αναλυτικά στοιχεία της πρότασης

Χρησιμότητα/ σημασία και η πρωτοτυπία της προτεινόμενης έρευνας

Στην προτεινόμενη έρευνα στόχος μου είναι να διερευνήσω τον όρο «κοινωνική εμπλοκή» του κοινού στο επιστημονικό αντικείμενο της ιστορίας της

τέχνης (socially engaged art history). Πρόκειται ουσιαστικά για το ευρύτερο πλαίσιο πρόσφατων ερευνών στο πεδίο της ιστορίας της τέχνης, που υπερβαίνουν το καθιερωμένο μεθοδολογικό πρότυπο κριτικής αποδόμησης και ερμηνείας της καλλιτεχνικής παραγωγής και επιχειρούν να μεταβούν από την αναπαράσταση στην πραγματική δράση.

Η κοινωνικά εμπλεκόμενη ιστορία της τέχνης, όπως έχει επικρατήσει να μεταφράζεται η socially engaged art history, αποτελεί ένα ευρύτερο πλαίσιο πρόσφατου προβληματισμού του ερευνητικού πεδίου της ιστορίας της τέχνης όπως αποδεικνύουν συνέδρια και εκδόσεις που πραγματοποιούνται τα τελευταία χρόνια. Ενδεικτικά αναφέρω το ειδικό τεύχος του νεοσύστατου περιοδικού της CIHA με θέμα "Terms of Engagement", σε επιμέλεια Thierry Dufrêne και Peter J. Schneemann, που πρόκειται να κυκλοφορήσει μέσα στον χρόνο, όπως και τον συλλογικό τόμο που μόλις κυκλοφόρησε με τίτλο *Socially Engaged Art History and Beyond. Alternative Approaches to the Theory and Practice of Art History*, σε επιμέλεια των Cindy Persinger και Azar Rejaie (Palgrave, Macmillan, 2021).

Στην πλειονότητά τους, βέβαια, οι περισσότερες έρευνες που εμπίπτουν στο πλαίσιο της εμπλεκόμενης ιστορίας της τέχνης αφορούν σύγχρονες καλλιτεχνικές πρακτικές, πιο συγκεκριμένα την αποκαλούμενη συμμετοχική τέχνη (participatory art), την τέχνη δηλαδή που καλλιεργείται τις τελευταίες δεκαετίες σε παγκόσμιο επίπεδο από μεμονωμένους καλλιτέχνες ή/και συλλογικότητες που συχνά ασκούν θεσμική κριτική και θίγουν παγκόσμια κοινωνικά ζητήματα που υπερβαίνουν τον καλλιτεχνικό τομέα, διερευνώντας παράλληλα τον ρόλο που ο ιστορικός της τέχνης καλείται να διαδραματίσει στη συζήτηση.

Η συγκεκριμένη πρόταση διαφοροποιείται από αυτή τη γενική προσέγγιση, τόσο ως προς τη χρονική περίοδο της τέχνης που πραγματεύεται, όσο και ως προς τη μεθοδολογία. Έτσι, πυρήνας της έρευνας δεν είναι οι σύγχρονες καλλιτεχνικές πρακτικές, αλλά η τέχνη του παρελθόντος, όπως παρουσιάζεται σε συγκεκριμένα παραδείγματα περιοδικών εκθέσεων. Στο μεθοδολογικό επίπεδο, η διαφοροποίηση προτάσσει το αναστοχαστικό μοντέλο επιμελητικής πρακτικής: πρόκειται για τη διερεύνηση και αποτίμηση των πρακτικών που ο/η ιστορικός τέχνης ως επιμελητή/τρια ενός δημόσιου ιδρύματος υιοθετεί προκειμένου να παρουσιάσει την καλλιτεχνική παραγωγή, δημιουργώντας μια αφήγηση που να έχει σημασία για την κοινότητα την οποία υπηρετεί.

Βασικοί στόχοι και υποθέσεις της προτεινόμενης έρευνας

Όπως προανέφερα, βασικός στόχος της συγκεκριμένης έρευνας είναι η διερεύνηση όρων και πρακτικών του πρόσφατου πεδίου της εμπλεκόμενης ιστορίας της τέχνης (socially engaged art history), μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα εκθέσεων. Ως μελέτες περίπτωσης επιλέγονται δύο πρόσφατες εκθέσεις στο Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, όπου εργάζομαι ως ιστορικός τέχνης-επιμελήτρια

τα τελευταία 15 χρόνια: πρόκειται για εκθέσεις που συνεπιμελούμαι με τον συνάδελφο αρχαιολόγο-μουσειολόγο Γιάννη Μότσιανο, «Στη δίνη του Μεγάλου Πολέμου: η Θεσσαλονίκη της Στρατιάς της Ανατολής, 1915-1918» (2017-2018) και η έκθεση «Φιλελληνισμός και η κληρονομιά του 1821» που προγραμματίζεται για τον Οκτώβριο του 2021.

Η προσέγγιση των εκθέσεων ξεκινά από την παραδοχή ότι η ιστορία και κατ' επέκταση η ιστορία της τέχνης που αφηγούμαστε στα μουσεία διαφέρει από την ακαδημαϊκή ιστορία.¹ Στο πλαίσιο των σύγχρονων θεωρήσεων που έχουν επικρατήσει στον χώρο των μουσείων τις τελευταίες δεκαετίες, ιδιαίτερα στο πνεύμα της αποκαλούμενης Νέας Μουσειολογίας, το επίκεντρο του ενδιαφέροντος των μουσειακών αφηγημάτων έχει μετατοπιστεί από το αντικείμενο στον άνθρωπο και το βίωμά του², ενώ οι μουσειακοί φορείς επιχειρούν με κάθε τρόπο να ενισχύσουν την εμπλοκή της κοινότητας.³ Οι θεωρητικές αναζητήσεις στον χώρο της μουσειολογίας βρίσκονται σε αναλογία με το διαμορφούμενο πεδίο της λεγόμενης «δημόσιας ιστορίας», που εμπλέκει την επιστημονική κοινότητα στην παραγωγή και καλλιέργεια της ιστορικής σκέψης, όχι από θέση αυθεντίας απέναντι στο κοινό, αλλά σε συνεργασία μαζί τους.⁴

Η προτεινόμενη έρευνα εστιάζεται στον αναστοχασμό των μουσειολογικών αφηγήσεων, δίνοντας έμφαση την ευθύνη και τον ρόλο του επιμελητή-ιστορικού της τέχνης στη διαμόρφωσή τους. Σε ποιο βαθμό η ιστορικοποίηση των καλλιτεχνικών αναπαραστάσεων επηρεάζεται και ενσωματώνει τον δημόσιο λόγο της εκάστοτε εποχής; Ποια η σχέση της ιστορίας της τέχνης με τη δημόσια ιστορία και ποιος ο ρόλος του επιμελητή στη διαχείρισή αυτής; Ποιος θα ήταν ο κατάλληλος όρος για να προσδιορίσει το εγχείρημα: «κοινωνικά εμπλεκόμενη ιστορία της τέχνης», για «δημόσια ιστορία της τέχνης» ή για «επιμελητικό ακτιβισμό»⁵;

Μία σκέψη είναι να διερευνηθεί επίσης η πρόσληψη των δύο αυτών εκθέσεων, μέσα από βιβλία επισκεπτών, για την πρώτη που έχει ήδη ολοκληρωθεί, αλλά και με άλλους τρόπους για τη δεύτερη που προγραμματίζεται.

---

¹ Thomas A. Woods, «Museums and the Public: Doing History Together», *The Journal of American History* 82 (3) (Δεκέμβριος 1995): 1111-1115,

² Peter Vergo, (επιμ.) *The New Museology* (Λονδίνο: Reaktion books, 1989).

³ Woods, «Museums and the Public,» 1113.

⁴ Για το θέμα της «δημόσιας ιστορίας» βλ. ενδεικτικά Γαζή, Έ., «Η Ιστορία στον δημόσιο χώρο», στο Γιώργος Κόκκινος, και Ευγενία Αλεξάκη (επιμ.), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή* (Αθήνα: Μεταίχμιο, 2002) 43-53.

⁵ Maura Reilly, *Curatorial Activism: Towards an Ethics of Curating* (Λονδίνο-Νέα Υόρκη: Thames and Hudson, 2018).

Ερευνητική μεθοδολογία – αιτιολόγησή της με βάση τους στόχους/υποθέσεις της προτεινόμενης έρευνας

Για τη διερεύνηση των δύο εκθέσεων που έχουν επιλεγεί θα χρησιμοποιηθεί το αναστοχαστικό μοντέλο επιμελητικής πρακτικής. Στόχος είναι να διερευνηθεί ο ρόλος του ιστορικού τέχνης ως επιμελητή ενός δημόσιου ιδρύματος που καλείται να πραγματευτεί μέσα από το επιμελητικό του εγχείρημα ιστορικές περιόδους του παρελθόντος, που έχουν σημασία για την κοινότητα την οποία υπηρετεί ως δημόσιος λειτουργός. Πρόκειται για μια μεθοδολογική προσέγγιση που αφορά ουσιαστικά τον κριτικό αναστοχασμό του επιμελητικού εγχειρήματος, που αντλεί στοιχεία από μοντέλα αποτίμησης όπως αυτό του Graham Gibbs⁶ και εγγράφεται στο ευρύτερο πλαίσιο των θεωριών της βιωματικής μάθησης.

Πολύ σημαντική για τον κριτικό αναστοχασμό των επιμελητικών πρακτικών που προτείνονται και αποτιμώνται αναδεικνύεται η έννοια της «τοποθετημένης γνώσης» (situated knowledge).⁷ Εισάγοντας τον όρο αυτόν η Donna Haraway υποστήριξε ότι η επιστημονική γνώση δεν παράγεται από ένα πανοπτικό σημείο αλλά πάντα από μια συγκεκριμένη κοινωνική τοποθέτηση και πάντα σε συγκεκριμένα ιστορικά, ιδεολογικά και θεωρητικά συμφραζόμενα. Κατά συνέπεια ο κριτικός αναστοχασμός του επιμελητικού πλαισίου μέσα στο οποίο κάθε φορά παράγεται η ιστορική αφήγηση ερμηνεύεται ακριβώς ως «τοποθετημένη γνώση».

Επιλεγμένη βιβλιογραφία

- Bishop, Claire, και Dan Perjovschi, 2014. *Radical Museology or What's "Contemporary" in Museums of Contemporary Art?* Λονδίνο: Koenig Books.
- Bush, Rebecca και K.T Tawny Paul, 2017. *Art and Public History*. Λονδίνο-Μέριλαντ: Rowman and Littlefield.
- Gibbs, Graham, 1988. *Learning by Doing: A guide to teaching and learning methods*. Οξφόρδη: Oxford Polytechnic.
- Haraway, Donna, 1988. «Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective». *Feminist Studies*, τ. 14, αρ. 3 (φθινόπωρο, 1988): 575-599.
- Haxthausen, Charles, επιμ. 2002. *The two art histories. The Museum and the University*. Νιου Χέιβεν: Yale University Press.
- Léger, Marc James, 2019. *Vanguardia: Socially Engaged Art and Theory*. Μάντσεστερ: Manchester University Press.

---

⁶ Graham Gibbs, *Learning by Doing: A guide to teaching and learning methods* (Oxford: Oxford Polytechnic, 1988).

⁷ Donna Haraway, «Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective», *Feminist Studies*, Vol. 14, No. 3 (Autumn, 1988), pp. 575-599.

- Persinger, Cindy και Rejaie, Azar, επιμ. 2021. *Socially Engaged Art History and Beyond. Alternative Approaches to the Theory and Practice of Art History*. Λονδίνο-Νέα Υόρκη: Palgrave Macmillan.
- Pollock, Griselda, 2006. *Vision and Difference: Femininity, Feminism and Histories of Art*. Νέα Υόρκη-Λονδίνο: Routledge.
- Reilly, Maura, 2018. *Curatorial Activism: Towards an Ethics of Curating*. Λονδίνο-Νέα Υόρκη: Thames and Hudson.
- Ricoeur, Paul, 1970. *Freud and Philosophy: An Essay on Interpretation*, μτφρ. Denis Savage, Νιου Χέιβεν: Yale University Press.
- Vergo, Peter, επιμ. 2013. *The New Museology*. Λονδίνο: Reaktion books.
- Woods, Thomas A. 1995. «Museums and the Public: Doing History Together». *The Journal of American History*. 82, αρ. 3: 1111-1115.
- Κόκκινος, Γιώργος και Ευγενία Αλεξάκη επιμ. 2002. *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*. Αθήνα: Μεταίχμιο.